

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Κεφάλαιο τρίτο

Η περίοδος της κρίσης και οι καλλιτέχνες της κρίσης 1970-2015

Εισαγωγή

Θα εξετάσουμε πρώτα το έργο του ζωγράφου Κώστα Παπαλιώζη. Οι εργάτες που ζωγραφίζει στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70' δεν εκφράζουν το θυμό και την καταπίεση που έχει δεχτεί το υποκείμενο. Εδώ έχουμε τον χωρικό που η μετανάστευση τον μετέτρεψε από τη μια ημέρα στην άλλη σε βιομηχανικό εργάτη. Και ο οποίος, αποδέχεται παθητικά τη μοίρα της πρώτης γενιάς που στα σαγόνια του καπιταλισμού, ονειρεύεται το «ένδοξο παρελθόν» της πατρίδας του. Οι εργάτες αυτοί έζησαν σε μια εποχή που έχασε την ιστορία της. Αν γι' αυτούς υπήρχε ένα γεωργικό παρελθόν, δεν υπήρχε πλέον ούτε παρόν ούτε και μέλλον. Παρομοίως στο έργο ποιητών όπως του Γιώργου Βασιλακόπουλου και της Αντιγόνης Κεφαλά, του Φωτογράφου και ποιητή Παναγιώτη Λυσιώτη, των ζωγράφων Κωνσταντίνου Τουρβά και Νίκου Κυπραίου, του ποιητή Δημήτρη Τσαλουμά, του συγγραφέα Δημήτρη Τζουμάκα και της ζωγράφου Στέλλας Τσίρκα, ακόμα νεότερων καλλιτεχνών όπως της Ελίζας Γεωργιάκη, του Θανάση Σινάνη, και Χρήστου Αβραμούδα, προβάλλεται μέσα από το έργο τους η εναγώνια ανάγκη, να μην χάσει το υποκείμενο την σωτήρια επαφή του με το Εμείς, με μια ομάδα, που φανταστικά ή πραγματικά, εξασφαλίζει την ευστάθεια στην κουλτούρα, στις πεποιθήσεις, στις ψυχολογικές επενδύσεις. Στο βαθμό που οι κοινωνικές δυνάμεις μέσα στη μετανάστευση καταστρέφουν το Εμείς, το στήριγμα της αριότητας του Είναι, αρχίζει και κατακερματίζεται και διασπάται. Η πορεία διάσπασής του, γίνεται φανερό στη λογοτεχνική και εικαστική μορφή των έργων τέχνης.

Αρχίζουμε λοιπόν από τον Παπαλιώζη ο οποίος διατηρεί ακόμα μια άρτια μορφή στα απεικονιστικά έργα του, και συνεχίζουμε με τους υπόλοιπους, όχι αλφαβητικά, αλλά με βάση την εξέλιξη της διάσπασης και κρίσης του Είναι μέσα στο έργο τους. Οι συντελεστές αυτής της πορείας διάσπασης και κρίσης, εντοπίζονται στο ευρύτερο οικονομικό σύστημα, στην ταξική, φυλετική, και ιδεολογική θέση του ατόμου, και την προσωπική, οικογενειακή του ιστορία. Όλοι αυτοί οι συντελεστές αλληλοεπηρεάζονται. Πάντως η ιστορία ανασφάλειας του Είναι, που γενικά χαρακτηρίζει την νεωτερικότητα, εμφανίζεται

Κώστας Παπαλιώζης, Εργαζόμενος στο εργοστάσιο της Ford. Ελαιογραφία σε ξύλο. Μελβούρνη 1978

συμπυκνωμένη στα έργα των λογοτεχνών και ζωγράφων της περιόδου 1970-2015 που θα εξετάσουμε. Μέσα στο Είναι των ανθρώπων αυτών, εμφανίστηκε όλο το ψυχικό κόστος του περάσματος των κοινωνιών από την ύπαιθρο στην πόλη, από τη φύση στα τεχνικά περιβάλλοντα, από την αλληλεγγύη των γεωργικών κοινωνιών, στη νομική αλληλεγγύη που εξασφαλίζει το βιομηχανικό κράτος. Από τον Παπαλιώζη που αρχίζουμε σε αυτό το κεφάλαιο, μέχρι την Τσίρκα και τον Αβραμούδα όπου τελειώνουμε την εξέτασή μας, έχουμε όλο το φάσμα αυτής της εξέλιξης.

Κώστας Παπαλιώζης

Ο καπιταλισμός καθώς σπρώχνει τους αγρότες στην εκποίηση της γης τους, τους μετατρέπει σε μισθωτούς-προλετάρους.

Μαρξ

Ο Κώστας Παπαλιώζης μετανάστευσε στην Αυστραλία το 1971. Προήλθε από ένα χωριό της Χαλκιδικής, με πολλά νερά, που για το λόγο αυτό του δόθηκε η ονομασία της νύμφης των νερών Αρέθουσας, και που σύμφωνα με τον μύθο είχε βιαστεί από τον Θεό Αλφειό. Στην βόρεια Ελλάδα καλλιεργούσαν καπνά, αλλά ο μικρός αγροτικός κλήρος καθιστούσε τους χωρικούς ανίσχυρους στους εκβιασμούς και την εκμετάλλευση των εμπόρων, οι οποίοι ωθούσαν τον κόσμο στον βαρύ δανεισμό, την εκποίηση

των περιουσιακών τους στοιχείων και τελικά στη μετανάστευση.

Η απότομη μετακίνηση από το βουνίσιο και υδάτινο τοπίο του χωριού, στην ασφαλτοστρωμένη συνοικία του Brunswick της Μελβούρνης με τις φτωχικές εργατικές κατοικίες και τις κόκκινες από λαμαρίνα σκεπές, θα δημιουργούσε οπωσδήποτε μεγάλη εντύπωση. Τα καπνοχώραφα, τα έρμαια στις καιρικές συνθήκες και στους εμπόρους που έρχονταν να πάρουν τη σοδειά κοψοχρονιάς δεν υπήρχαν πια. Στη θέση τους ορθώνονταν οι πύργοι της Βαβέλ, τα εργοστάσια στον βόρειο τομέα της πόλης με τους εκατοντάδες και χιλιάδες εργάτες που δούλευαν μαζί, αλλά τόσο ξένοι και απομονωμένοι ο ένας από τον άλλο, λόγω διαφορετικής καταγωγής και γλώσσας. Στην εμπειρία της υπαίθρου, προστίθετο τώρα και η εμπειρία του εργοστασίου και της πόλης. Δύο διαφορετικοί κόσμοι, απόμακροι, αντιφατικοί και εχθρικοί μεταξύ τους. Το πέρασμα από την εργασία της υπαίθρου και την νοοτροπία του χωριού, στο εργοστάσιο και την καταναλωτική μεγαλούπολη, έφερε τα πάνω κάτω σε αξίες, νοοτροπίες και συνήθειες. Η βιομηχανική καταναλωτική κοινωνία, έθετε τις δικές της απαιτήσεις, συμπιέζε την κουλτούρα της υπαίθρου στον ιδιωτικό χωροχρόνο και μοίραζε τον άνθρωπο στα δύο, εγκαθιστώντας έναν οχιζοφρενικό διχασμό.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Η απότομη μετακίνηση από το βουνίσιο και υδάτινο τοπίο του χωριού, στην ασφαλτοστρωμένη συνοικία του Brunswick της Μελβούρνης με τις φτωχικές εργατικές κατοικίες και τις κόκκινες από λαμαρίνα σκεπές, θα δημιουργούσε οπωσδήποτε μεγάλη εντύπωση.